

נספחים.

א. המהרל- הקדמה לגבורות

נפלאות והאותות והמופתים שעשה הקדוש ברוך הוא בעולמו והודיע גבורותיו לבאי עולמו, ראוי להודיע דרכם וענינם כדי שיתברר מעשה אלהים. אף כי לבני ישראל המאמינים ואינם חוקרים בשכלם ובמחשבתם לדעת דברים הכמוסים אין צריך לזה, כי הם תמימי דרך הולכים בתורת ה', יאמינו לכל דברי התורה והנביאים, והאותות והמופתים שבאו בתורה ובנביאים, לא יתחכמו עליהם, ואצלם נודע כי ה' עושה גבורות ונפלאות וכל אשר חפץ בעולמו יעשה, הן להרוס הן לבנות, כחומר ביד היוצר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר, כי הוא בראו מאין ועד אין יכול להשיבהו, כך הוא דעת המאמינים. אך באו אנשי חקרי לב החוקרים משכלם ומדעתם על ה' מתפלספים רוצים להתחכם על דברים הנסתרים, ודברים הנגלים והם אתם ולעיניהם, כמה וכמה הם, אשר זה אמר ככה וזה אמר ככה, עד שבמהות שכל האדם ונשמתו ירבו הדעות והחקירות. אולם כולם רוח ודבר אין בהם, כי מה יוכל לדעת האדם בעל חומר, אף כי נתן אלהים בו דעת וחכמה, והנה דעתו וחכמתו מצטרפת אל החומר ויש לדעתו וחכמתו חבור ויחס אל החומר, איך ידע הדברים הנבדלים. וכמו שאין האדם מתחבר עם הנבדלים, כך לא יוכל לעמוד על עניניהם ועל מעשיהם, אם לא יד ה' עשתה זאת שהודיע דרכיו למשה ואחר כך לנביאים ומהם קבלו החכמים והודיעו לנו במדרשים ובדבריהם דברים הנעלמים הכמוסים. וכאשר אלו האנשים המתפלספים חקרו מדעתם ושכלם על מעשה ה', יש יצאו לדרך זר לגמרי, ואותם אין ראוי להזכיר את זכרם ואת דבריהם, אם לא כמו שאמרו ז"ל (אבות פ"ב) הוי שקוד ללמוד כדי שתשיב לאפיקורס:

ויש שהם אמוני ישראל, באו בשכלם ובדעתם על איזה נפלאות ונסים שהיו לעולמים, והתחכמו עליהם ויבואו בדעתם, כי הנסים אשר חשבו אינם מסכימים לדעתם וחכמתם אשר השכילו בנמצאים ובסדר הנמצאים, ובשביל זה חפשו להם פירוש אשר אזכיר. אמנם יש ללמוד עליהם זכות מצד מה, כי לא נכנסו בזה שיתלו ח"ו חסרון בפועל הנסים, שאין הדבר כך כלל, רק כי והיה נראה לפי שכלם ודעתם, שאין ראוי לפועל האמתי שישינה סדר הנמצאים אשר הם נבראים באמת ויושר, לשנות דבר שהוא עיקר המציאות כמו שיתבאר, שאמרו שאם כן לא היה למעשה ידיו עמידה מקוימת מצוירת וזהו הזכות שיש ללמוד עליהם. אמנם מצד אחר אין זכות להם. חוץ מן הטעם, אשר דבריהם ופירושיהם אין נכון לפי השכל והדעת, כי מופתיהם וראיותיהם לא יצדקו. ועדיהם המה כי סרו מן האמת והיושר, אף כי בלבלו לנו הכתובים, ועיותו לנו הפירושים ונתנו טעם בנסים שהם מורים על מעשה ה', שלכך נקרא אות ומופת שהם אות ומופת על מעשה ה' הנורא, טעם בלתי משובח, ונתנו חולשה באותות ובמופתים, שעיקר מה שהביאם לעולם הוא יתברך, להחזיק המאמינים בו. והנה הראשון אשר לא יאות זכרו, כי אם כדי שתשיב לאפיקורס, הוא המתפלסף אשר יאמר שכל הדברים באו מאתו בסדר המושכל אצלו על צד החיוב הקדמון, אשר לא סר ולא יסור והכל כמנהגו וסדרו נוהג, וכיון שבאו מאתו כל הדברים בסדר המושכל על צד החיוב הקדמון אשר לא סר ולא יסור, אם כן אין שנוי בעולם שהיה יוצא מסדר המושכל, ולא יאריך כנף הזבוב. שאחר שהעולם נוהג על פי טבעו ומנהגו על ידי החיוב מאתו, אם כן אם היה בא שנוי לעולם על ידי נפלאות היה זה שנוי הסדר ואינו נוהג על טבעו. ולפי דעתו לא נמצא דבר בשנוי טבעו כי אם הכל כמנהגו על צד החיוב, ואם כן לא היה האותות והמופתים שהם בשנוי טבע ומנהגו של עולם אפשר כלל, כי הכל צריך להיות נוהג על פי הסדר המחויב מאתו בלי תוספת ובלתי שנוי כלל. ועל עיקר דבריו אשר אמר כי העולם הוא על צד החיוב, ומפני שהוא על צד החיוב אין לו התחלה ולפיכך העולם הוא קדמון, על דבר זה יש להשיב במקומו. ועוד יעמיד דבריו, כי איך יתהווה דבר מכל דבר, כי לא יתהווה דבר מכל דבר רק מדבר מיוחד, ואם כן איך יבא זה שיהיה מן מים דם, והנה מביא ראיה ממין על שאינו מינו שפעל הטבעי פועל לפי טבעו ומנהגו אשר בעולם הטבעי ופעל הנבדל לפי ענינו. והבדל יש ביניהם, כי הטבע פועל בזמן ולפיכך צריך לכל פעל טבעי המשך זמן, אבל פעל אשר אינו טבעי אין צריך לפעולתו זמן, כי הטבעי כח גשמי וכל כח גשמי פעולתו בזמן, אבל הדברים הנבדלים פעולתם בלי זמן, שאינם כח בגשם ולפיכך פועלים בלא זמן, ולכך ברגע אחד יתהפכו המים לדם שהוא פועל ברצונו בלבד, וברצונו נתהווה החומר והצורה לפי רגע אחד, ואין זה פעל טבעי שהוא פועל בזמן והוא צריך אל הכנת החומר, אבל בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם וזהו פעל הנבדל שהוא פועל בלי הכנת חומר כלל. ולפיכך אל תשאל כי לא כל חומר מוכן לקבל הצורה וצריך הכנה, ואיך הם מוכנים המים לקבל צורת דם, הנה אין זה קושיא למבין, כי מה שצריך החומר הכנה עד שתקבל הצורה,

הנה דבר זה הוא במנהג הטבעי. ומפני שהאישי המתפלסף הלך אחר הטבע להכחיש בשביל זה המופתים, ודבר זה אנו מודים כי מצד הטבע הנפלאות אינם נמצאים, אבל מצד פעולת הנבדל כל הנפלאות הם נמצאים. כי העולם התחתון הוא עולם הטבע, יש לו התדבקות בעולם הנבדל, ומשם הנסים באים שהנסים יתחדשו במה שהעולם הזה יש לו חבור בנבדלים. ולפיכך הנסים לא היו כי אם בישראל כמו שיתבאר עוד, וכל זה מפני שיש להם דביקות בנבדלים ולפיכך היו נמצאים בישראל נסים ונפלאות. והנה זה שיאמר כי איך יצויר שיהיה דבר מכל דבר, שזהו נמנע לפי הטבע אבל שלא על פי הטבע אינו נמנע, וכן מה שאמר כי כאשר היה העולם מחויב מאתו יתברך, אם היה הנהגתו שלא על סדר הטבע היה דבר זה שנוי מן הסדר לפי רצונו בלבד, ואנו אומרים שודאי הכל לפי רצונו יתברך, ואפילו לדעתו שהוא מאמין הקדמות והכל מאתו על ידי הסדר בחיוב, אף על גב שודאי הדבר זה אינו, מכל מקום אף לפי דעתו הוא טעות, כי מי שאמר כי הנסים אשר יבאו מן השם יתברך אין להם כלל סדר מושכל, אין הדבר כך כלל:

אבל כמו שיש לעולם הטבע סדר מסודר נוהג על פי טבעו כך יש לנסים סדר גם כן. כי הנסים בעולם, במה שיש לעולם קשור וחבור והתאחדות עם העולם הנבדל, ויש לזה סדר מסודר כי אין הדבוק ההוא רק בסדר מסודר, ומפני זה לא יתחדשו הנסים רק בזמן מן הזמנים ואינם תמידים. וכאשר נתן השם יתברך המן לישראל אל תאמר כלל שלא היה זה בסדר הראוי במציאות, והיה סדר עולם אז יוצא חוץ למציאות אשר ראוי שיהיה נוהג. כי כשם שראוי לעולם להיות נוהג על פי טבעו והנהגתו, כך ראוי לישראל במה שהם דבקים בעולם הנבדל שיהיו להם נסים מסודרים. הנה יש לנסים סדר מסודר מן השם יתברך, ואין דבר מן הנסים יקרא שנוי בנבראים, כי אנו אומרים כי הכל בסדר מסודר מן השם יתברך. לכך טעה ולא ידע המתפלסף דבר זה כלל, שאם ידע דבר זה היה לו להשיב אל לבו אף לפי אמונתו כי העולם על פי הסדר שסדר אותו יתברך, כמו כן יש לנפלאות סדר מסודר מאתו יתברך גם כן ואין זה שנוי במה שסדרו עליו. כי כמו שהשם יתברך סדרו על טבעו לפי הציור והמושכל, כך סדרו על דבר הבלתי טבעי לפי הציור והמושכל, ועוד יתבאר ענין זה. והנסים אשר הם בלתי טבעיים אין זה שנוי כלל, שכשם שראוי שיהיו מתהוים דברים בעולם לפי הטבע, כך ראוי שיהיו מתהוים בעולם דברים בלתי טבעיים על ידי פועל הנבדל, ואם כן הדברים אשר הם טבעיים ואשר הם בלתי טבעיים ענין אחד. ואשר לא יבין ענין הבלתי טבעי יאמר כי זה חדש יוצא מסדר העולם, ואין הדבר כך כלל רק כמו שיש לטבע פעל הטבעי כך יש לבלתי טבע פעל הנבדל...

ואנחנו תלמידי משה ע"ה אין אומרים כך וח"ו לומר כך עליו, אבל הוא יתברך שקראו רז"ל בשם הקדוש ברוך הוא ולא נקרא השכל ברוך הוא, כי אמיתת עצמו לא נודע רק שהוא נבדל מכל גשם וגוף ומכל הנמצאים, ועל זה נאמר קדוש ברוך הוא, שענין קדוש נאמר על מי שהוא נבדל, כי הוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות. ומזה בעצמו שהוא בתכלית הפשיטות אין דבר נבדל ממנו, כי הדבר שיש לו גדר ומיוחד בדבר מה, בשביל אותו גדר נבדל ממנו דבר שאינו בגדרו, אבל מפני כי הוא יתברך פשוט ואין לו גדר כלל, אין דבר נבדל ממנו ואם כן הוא יודע הכל והוא יכול הכל, וכל זה מפני שאין לו גדר יוגדר בדבר מיוחד ובשביל זה הכל נמצא מאתו גם כן כמו שיתבאר. ואם לא היה יודע הכל או לא נמצא מאתו הכל, היה דבר זה בשביל שיוגדר בדבר מיוחד, וזה אינו כי לא יוגדר ודבר זה ברור. והוא יתברך יודע הכל בחכמתו ופועל הכל בכחו, כי אין חלוק בין ההשגה שהוא משיג הנמצאים או מה שהוא פועל שאר פעולות, כי ההשגה גם כן פעל ויבא בלשון פעל שיאמר וידע אלהים כמו שיאמר וידבר אלהים, וכמו שיפעל לפעמים פעל זה ולפעמים פעל אחר הכל לפי המקבל, וכך בהשגתו משיג כל דבר לפי ענין המקבל כי אין השגה רק פועל לכך יבא בלשון פועל. וענין זה איך יצויר על אמתתו אין כאן מקומו ואין צריך להרחיק זה, וכל שאר התארים כך הם, אבל האמת כמו שאמרנו למעלה שאין לומר כלל כי הידיעה עצמותו. ורז"ל בחכמתם הרמה הם שהודיעו לנו אמיתת דברים אלו במה שקראו אותו קדוש ב"ה, ר"ל שהוא פשוט נבדל מכל הנמצאים ולא קראו אותו רק בלשון שלילה שהוא נבדל מכל הנמצאים. וכאשר נאמר שאין הידיעה עצמותו, שוב לא יקשה לך כלל כי תהיה ידיעתו משתנה ויהיה עצמותו משתנה, כי אין עצמותו הידיעה רק הוא יתברך מתואר שיודע כל. וזהו דרך החיים שראוי לכל ישראל לדעת ולהאמין, ולא ילך בדרכים המעוקלים אשר חדשו מדעתם ויחפאו על ה' יתברך דברים אשר אין ראויים כאשר תראה בדבריהם. לכך מה שאמר שהיה משתנה רצונו, אין זה שנוי בו חלילה כמו שלא שייך שנוי בו בשנוי הפעולות והבן הדברים האלו והם טוב לאדם ולאמונתו.

אמרו (אבות פ"ה) עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש ואחד מהם עומדים צפופים ומשתחיים רווחים, הנה גם דבר זה הוא נמנע לפילוסופים, שזהו הכנס גשם בגשם לפי שעה, כי מה שהשתחוו רוחים לפי שעה שנתגדל המקום ולא היתה העזרה

גדולה ממה שהיתה קודם. אמנם לפי דברי חכמי אמת אין זה יציאה מן הטבע, כי דבר שהוא דרך נס ודרך פלא אינו טבעי ואינו משתתף עם הטבע כלל עד שיהיה קשה אבל הוא דבר בלתי טבעי, ולפיכך כאשר היו משתחווים היו בריוח, כי היה זה על ידי עולם הנבדל שמשם הנסים באים אל העולם ושם הוא הכל מרווח, כאלו יצאו מעולם הטבעי להיות עומדים בעולם שאינו טבעי אשר לא ישתתף עם הטבעי ולא ידחק הבלתי טבעי את הטבעי ונשאר המקום בגדלו לשאר אנשים אך אל המשתחווים היה בריוח. ויש רמז מופלג במה שהיה דווקא השתחוויתם בהרחבה כי ההשתחוויה הוא לשם יה. ובזה תבין מה שאמרו בסוף מסכת סוכה (נ"ג ע"ב) ליה אנו משתחווים וליה אנו מודים, ושם זה מרחיב בצר דכתיב מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה, והוא דבר פלא למבין. ולא יהיה לך ספק, כי כל הנסים אשר היו לדבר היו בשביל הכנה שהיה קצת הכנה נמצאת כמו שאמרנו, וכאשר היה המקום קדש מיוחד ביותר למעלה הנבדלת, כאשר היו משתחווים אז הגיעו אל המעלה הנבדלת ושם הרחבה נמצא, כי אין צרות רק בגשם ואיך לא היה נמצא הרחבה מאחר שהגיעו אל המעלה הנבדלת שהיא רחבה, והנה יתבאר לך קצת לקמן אצל אל ארץ טובה ורחבה. כלל הדבר כי אפשר הוא בודאי כי יוכל להיות נמצא דבר אחד בשתי פנים לאחד טבעי ולאחד בלתי טבעי, כמו שהיה אפשר שיהיו המים דם למצרים וטבעי לישראל, והיה חושך למצרים ואור לישראל ולא הוכו המצרים בסנוורים רק באויר שני הפכים, כי הבלתי טבעי אינו תמידי אך הוא לפי שעה ומאחר שהוא לפי שעה אפשר שהוא גם כן נמצא זה שהוא צריך לאותו דבר ויש לו הכנה לזה ונמצא לו דרך נס בלתי טבעי ולא לשאר הנמצאים. אמנם קשה הוא להשיג על האדם שאיך תסוב בגלגלה לפי מנהגה, ועל דרך מופת תשוב אחרנית, כי זהו לפי שהאדם הוא טבעי אינו משיג רק הטבעי ולפיכך נעלם ממנו הדבר הבלתי טבעי, לכך אין ראיה מן דעת האדם ולפיכך כל הנסים נמנעים לפי הטבע אבל לפי עולם הנבדל שהוא למעלה מן הטבע הם אפשריים. וכמו שהטבע נוהג על ענינו המיוחד בטבעי, כך נוהג הנהגה הבלתי טבעית על ענינה אשר ראוי. ולפיכך כאשר החיה אליהו בן הצרפית ואלישע בן השונמית, בודאי דבר זה נמנע אל הטבע ולא היה נמנע אל פעל ה', כי הנביאים על ידי שהיו דבקים בעולם הנבדל היו פותחים שער הננעל הוא עולם הטבע אשר ננעל בעד בעלי הגשם, והם פתחו שערים הסגורים ונכנסו אל עולם הנבדל והביאו מן העולם הנבדל דבר שלא יתכן לפי הטבע. כלל הדבר פעל הנסים הוא יציאה מן עולם הטבע לחדש הדבר שאינו טבעי, ואיך נעלה על דעתנו להביא ראיה מן הדברים הטבעיים אל ענין הנסים והנפלאות שאינן טבעיים, כי הדברים הבלתי טבעיים הם נבראים מן הבורא כמו שנבראים הדברים הטבעיים. ותמצא כי יושפעו הצורות החמריות כאשר החומר מוכן לקבל, וכך יושפעו שלא בהכנה חמרית מן השם יתברך לפי סדר חכמתו כמו שהארכנו בזה למעלה והתבאר לך דברים נפלאים כאשר תבין. ודי בדברים אלו לדבר מענין הנסים הנעלמים והוא יתברך יאיר עינינו:

ב. שפינוזה- על אלהים- ההגדרות. (מתוך תורת המידות).

- 1 – בסיבת עצמו אני מבין את מה שמהותו כוללת קיום, או את מה שטבעו אינו יכול להיות מושג אלא כקיים.
- 2 – סופי בסוגו נקרא דבר שדבר אחר מאותו טבע יכול להגבילו. למשל, גוף נקרא סופי מכיוון שתמיד אנו משיגים גוף אחר גדול ממנו. וכך המחשבה מוגבלת ע"י מחשבה אחרת.
- 3 – בעצם אני מבין את מה שנמצא בתוך עצמו ומושג באמצעות עצמו: כלומר, מה שמושגו אינו זקוק למושג של דבר אחר, שמתוכו הוא צריך להתעצב.
- 4 – בתואר אני מבין את מה שהשכל תופס על אודות העצם בתור מה שמכונן את מהותו.
- 5 – באופן אני מבין את הפעולות העצם, או את מה שנמצא בתוך דבר אחר, שבאמצעותו גם הוא מושג.
- 6- באלוהים אני מבין יש אינסופי באופן מוחלט, כלומר, עצם בן אינסוף תארים, שכל אחד מהם מבטא מהות נצחית ואינסופית.